

02. Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerine Yönelik Etkinlikler¹

Fatma Nur DOĐAN²

APA: Doğan, F. N. (2024). Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme/İzleme Metinlerine Yönelik Etkinlikler. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (41), 19-37. DOI: <https://zenodo.org/record/13337536>

Öz

İletişimin önemli bileşenlerinden biri de dinlemedir. Dinleme; seslerin işitilmesi, algılanması, kavranması, anlamlandırılması ve zaman zaman tepkide bulunulması adımlarından oluşan zihinsel bir süreçtir. Bu çalışmanın amacı ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerine yönelik etkinlikleri dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalar kapsamında incelemektir. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımlarından doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma materyalleri 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitaplarıdır. Bu kapsamda her sınıf düzeyinden birer kitap olmak üzere toplam 4 Türkçe ders kitabı incelenmiştir. Her ders kitabında 8 tema ve her temada 1 dinleme/izleme metni yer almaktadır. Dolayısıyla çalışma kapsamında 32 dinleme/izleme metnine yönelik etkinlikler dinleme süreçlerine göre analiz edilmiştir. Analizler sonucunda dinleme öncesi etkinliklerde en fazla bir konu ile ilgili öğrencilerin kendi yaşamına yönelik soruların ve bir konu ile ilgili neler bildiğinin sorulduğu, metnin başlığı ve görselinden hareketle metne yönelik tahminler yapılmasının istendiği, bir konu hakkındaki düşüncesinin ne olduğunun sorgulandığı belirlenmiştir. Dinleme sırasında çoğunlukla not alma, tahmin etme, empati kurma, katılımlı dinleme gibi yöntem ve tekniklerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Dinleme sonrasında ise çoğunlukla sözcüklerin anlamını tahmin etme, metne yönelik soruları cevaplama, metnin konusunu ve ana fikrini tespit etme, metne farklı başlıklar önerme şeklinde kazanımlarla ilişkili etkinliklerin olduğu görülmüştür. Genel olarak dinleme/izleme metni etkinliklerinde çeşitliliğin sağlanamadığı, benzer etkinlik türlerinin sıklıkla tekrarlandığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dinleme/izleme, dinleme/izleme etkinlikleri, Türkçe ders kitabı.

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.
Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: 20
Etik Şikayeti: editor@rumelide.com
Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 10.06.2024-**Kabul Tarihi:** 20.08.2024-**Yayın Tarihi:** 21.08.2024; DOI: <https://zenodo.org/record/13337536>
Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
² Dr., (Elazığ, Türkiye), fatmadgn1414@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7933-9741>

Activities for Listening/Watching Texts in Turkish Textbooks³

Abstract

One of the important components of communication is listening. Listening is a mental process consisting of the steps of hearing, perceiving, comprehending, interpreting and sometimes reacting to sounds. The aim of this study is to examine the activities for listening/watching texts in middle school Turkish textbooks within the scope of pre-listening, during listening and post-listening stages. Document analysis method, one of the qualitative research approaches, was used in the study. The study materials were Turkish textbooks used at the secondary school level in the 2023-2024 academic year. In this context, a total of 4 Turkish textbooks, one from each grade level, were analyzed. There are 8 themes in each textbook and 1 listening/viewing text in each theme. Therefore, within the scope of the study, activities for 32 listening/watching texts were analyzed according to listening processes. As a result of the analysis, it was determined that in the pre-listening activities, students were mostly asked questions about their own lives and what they knew about a subject, they were asked to make predictions about the text based on the title and visuals of the text, and they were asked what they thought about a subject. It was determined that methods and techniques such as note-taking, predicting, empathizing, participatory listening were mostly used during listening. After listening, it was seen that there were activities related to the learning outcomes such as guessing the meaning of words, answering questions about the text, determining the subject and main idea of the text, and suggesting different titles for the text. In general, it can be said that there is no diversity in listening/watching text activities and similar activity types are frequently repeated.

Keywords: Listening/watching, listening/watching activities, Turkish textbook.

³ **Statement (Thesis / Paper):** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 20

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 10.06.2024-**Acceptance Date:** 20.08.2024-

Publication Date: 21.08.2024; **DOI:** <https://zenodo.org/record/13337536>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

1. Giriş

İnsanlar geçmişten günümüze anlama ve anlatma ihtiyacı içerisinde olmuşlar ve bunun için en çok dilden faydalanmışlardır. Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan en temel ve en doğal yol olarak bilinmektedir. Dilin anlama ve anlatma işlevlerini yerine getirmede ise dinleme, konuşma, okuma ve yazma şeklindeki dört temel dil becerisinden yararlanılmaktadır. Bu beceriler içerisinde insanoğlunun ilk ve en çok kullandığı dil becerisinin ise dinleme becerisi olduğu kabul edilmektedir.

Literatürde dinleme üzerine birçok tanım vardır. Dinleme bir kaynaktan gelen sesin işitme organı aracılığı ile işitilmesi, dikkat verilerek algılanması, zihindeki bilgilerle karşılaştırılarak kavranması, anlamlandırılması ve tepki verilmesi ile sonuçlanan aktif bir zihinsel süreçtir (Doğan, 2020). Yine yapılan bir konuşma veya sesli okunan bir yazının sözlü mesajlarını doğru bir biçimde anlama becerisi (Koç, 2009); kişinin dikkatini ve katılımını gerektiren aktif bir eylem (Datta ve Roy, 2024); kişiler arası iletişimi sağlayan bir alım süreci (Epçaçan, 2013); dilsel verilerin çözümlendiği önemli bir öğrenme alanı (Emiroğlu, 2021); bilişsel, duyuşsal, devinişsel, fiziksel, fizyolojik, eğitsel ve sosyal boyutları olan çok yönlü bir olgu (Karadüz, 2010) olarak çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Tüm bu tanımlamalar dinlemenin duyma, anlama, kavrama, değerlendirme gibi birçok aşama sonucunda ortaya çıkan zihinsel bir süreç olduğunu göstermektedir.

Dinleme becerisi anne karnından itibaren edinilmeye başlayan bir dil becerisidir. Anne karnındaki bebek 5. aydan itibaren çeşitli sesleri duymaya, dışarıdan gelen sesleri işitmeye başlamaktadır. Bu sesler arasında annenin kalp atışları, anne sesi, başkalarının konuşmaları, müzik vb. yer almaktadır (Güneş, 2017). Bu bakımdan dinlemenin oluşabilmesi için öncelikle bireyin sağlıklı bir işitme organına sahip olması gerekmektedir. Sağlıklı olan her bireyde ise doğduktan sonra bu duyu, işlevini devam ettirmektedir (Eyüp, 2020). Ancak işitme ve dinleme kavramları sıklıkla birbiri yerine kullanılmaktadır (Kurudayıoğlu ve Kiraz, 2020). İşitme çeşitli seslerin duyulması iken dinleme duyulan bu seslerin zihinde anlamlandırılma sürecidir. Öyle ki işitme için sağlıklı bir duyu organı yani kulak yeterli olabilirken dinleme için zihnin aktif bir şekilde açık olması ve bu sesleri anlamlandırması gerekmektedir. İşitme fizyolojik dinleme ise psikolojik bir süreçtir (Karadüz, 2010). Dolayısıyla seçme veya seçicilik özelliğinden ötürü dinlemenin bilinçli bir süreç olduğunu söylemek mümkündür (Doğan, 2019).

Dinleme; başkalarıyla ilgilenme, onlarla ilgili bilgi alma güdüsü ve bunları yorumlama için gerekli beceri olarak tanımlanabilir (Salisbury ve Chen, 2007). Bu noktada bireyin sosyalleşmesinden onun öğrenme süreçlerine kadar birçok noktada etkisini gösteren dinleme, günlük yaşantıdaki yeri ve kullanım alanları ile çok boyutlu bir niteliğe sahiptir. Sosyal bir varlık olan insan dünyaya geldiği andan itibaren dinleme ile iletişim süreçlerine dahil olmaktadır. Bu süreçlerde de en önemli yardımcısının dinleme olduğu söylenmektedir (Özcan, 2021). İnsanın hayatında iletişim kurarak nasıl vakit geçirdiğine ilişkin araştırma bulguları dinlemenin %40-50, konuşmanın %25-30, okumanın %11-16, yazmanın ise %9 civarında olduğunu göstermektedir (Tangkakarn ve Gampper, 2020). Dolayısıyla sosyal yaşamda bireyin öğrendiklerinin büyük çoğunluğu dinleme becerisiyle kazanılmaktadır. Bu sebeple kişiler bilgi edinme, zevk alma, eleştirme, değerlendirme gibi sebeplerle belirli bir düzeyde dinleme alışkanlığına sahip olmalıdır (Kavcar vd., 2016). Günlük hayatın bu denli merkezinde olan bir dil becerisinin birçok öğrenmenin de temelinde olduğunu söylemek mümkündür. Öğretim süreçlerinde bireyler yönergeleri takip etme, soru sorma, tartışma, etkili konuşma gibi etkinlikler için sıklıkla dinlemeye başvururlar (Özcan, 2021). Yine bireyler dinleyerek başarıya ulaşırlar, yeni bilgiler edinirler (Aytan, 2019). Dolayısıyla dinleme, kişinin çeşitli konularda bilgiler edinmede ve edindiği bilgileri yorumlayıp hayatına

uyarlamada etkili olduğu için oldukça önemli bir beceridir (Okur ve Beyce, 2013).

İnsanların yaşamında önemli bir rol oynayan dinleme, iletişim becerileri ve dilin dört ana alanı (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) içerisinde en temel olanıdır (Gilakjani ve Ahmadi, 2011). Dinleme becerisinde sıkıntı olan bireyler öncelikle konuşma becerisini sonrasında ise okuma ve yazma becerilerini edinmekte zorlanırlar (Doğan, 2019). Örneğin yapılan araştırmalar doğuştan işitme sorunu olan bireylerin konuşmayı öğrenemediklerini, gelişim süreci devam ederken işitme problemi yaşayanların konuşma becerisinin de gerilediğini ortaya koymaktadır. Yine araştırmalar dinleme yolu ile sözcük dağarcığı zenginleşen bireylerin yazma becerilerinin de geliştiğini; dinleme becerisi ile çıkarımlar yapma, ana ve alt konuları belirleme durumlarının okuma becerisinde de ilerlemeye zemin hazırladığını göstermektedir (Aytan, 2019). Tüm bunlar önceleri ihmal edilen bir beceri alanı olan dinlemenin günümüzde üzerinde önemle durulan bir beceriye dönüşmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Dinleme becerisi okul öncesi dönemde kendiliğinden doğal bir biçimde edinilir ancak eğitim hayatının başlaması ile birlikte bu beceri sistematik olarak geliştirilmeye ihtiyaç duyar. Bu sebeple öğrencileri dinlediklerini anlamaya, ayırmaya, eleştirip değerlendirmeye götürecek beceri ve alışkanlıkların kazanılmasında ana dili öğretimine büyük sorumluluklar düşmektedir (Sever, 2000). Çoğunlukla biri konuşurken ses çıkarmamakla özdeşleştirilen dinleme zor, karmaşık ve öğrenilmesi gereken bir işitme boyutudur (Yüksel, 2013). Her ne kadar doğuştan getirilen bir yeti olduğu kabul edilse de dinleme becerisinin kazanılması bir eğitim sürecini de gerekli kılmaktadır (Maden ve Durukan, 2011). Dinlemeyi öğretmek, öğrencilere sadece dinleme etkinlikleri vermek ve anlayıp anlamadıklarını kontrol etmekten daha fazlasıdır. Dinleme öğretimi onlara nasıl dinleyeceklerini öğretmek anlamına gelir (Reed ve Jones, 2021). Yapılan araştırmalar dinlediğini oluş sırasına göre anlatan, söyleneni dikkatle dinleme konusunda eğitilen öğrencilerin diğerlerine göre daha nitelikli olduğunu göstermektedir (Aytan, 2019). Dolayısıyla dinleme becerisinin kendiliğinden ortaya çıkma, doğuştan var olma gibi yanlış kanaatlerle ihmal edilmesine izin verilmemesi (Özcan, 2021); tıpkı okuma, yazma gibi ayrı bir çalışma alanı olan dinleme becerisinin öğretimine de ayrı önem gösterilmesi; diğer beceriler gibi dinlemeye de ayrı bir zaman diliminin ayrılması eğitimcilerle tavsiye edilmektedir (Öz, 2011).

Dinleme önemli aşamalardan oluşmaktadır (Bello, 2018). Dinleme becerilerini geliştirmek için yapılması gereken çalışmaların dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmesi gerektiği söylenmektedir. Dinleme öncesi aşamada zihinsel olarak ön bilgiler ışığında dinlemeye hazırlık yapılmakta; dinleme sırasında ise bilgiler incelenmekte, seçilmekte ve düzenlenmektedir. Dinleme sonrasında ise dinlenenlere yönelik değerlendirmeler yapılmaktadır (Güneş, 2017). Dinleme sürecinde kişi/kişiler duyduklarının anlamını çözmek için pragmatik, fonetik, fonolojik, sözdizimsel ve anlamsal yeteneklerini bütünleştirirler. Bu sebeple dinleyiciler çeşitli bilişsel aşamalardan geçerler (Danş ve Quan, 2021). Dinleme becerilerini geliştirmek için de zaten öğrencilerin sesleri ayırt edebilmesi, dinlediklerinin ana fikrini belirleyebilmesi ve ayrıntılı metin ve cümleleri dinleyebilecek bilişsel olgunluğa erişmiş olması gerekmektedir (Hasibuan ve Male, 2022). Dinleme öncesinde konuya hazırlık olması bakımından ön bilgiler ile çalışma, konu hakkındaki fikirlerini sunma, bildiklerini paylaşma; dinleme sırasında önemli kısımları not etme, metnin devamı ile ilgili tahminlerde bulunma; dinleme sonrasında değerlendirmeler yapma bireylerin dinleme bakımından bilişsel olgunluğa erişmesini ve başarılı bir dinleme süreci gerçekleştirmesini kolaylaştıracak uygulamalardır. Bu sağlandığı müddet dinleme pasif bir eylem olmaktan çıkarak zevkli ve verimli bir süreç hâline gelebilir.

Son senelerde okullarda teknolojik araç gereçler artmasına rağmen eğitim programlarını şekillendiren temel materyallerden biri de ders kitaplarıdır. Ders kitapları hem sınıf içinde hem de sınıf dışında kullanılan en önemli kaynaklardır (Uzuntiryaki ve Boz, 2006). Türkçe dersinde dört temel dil becerisi, metinler ve bu metinlerden hareketle oluşturulan etkinlikler aracılığı ile kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çeçen ve Çiftçi, 2007). Bununla birlikte ülkemizde Türkçe Dersi Öğretim Programları çerçevesinde hazırlanan ders kitaplarında her temada bir dinleme/izleme metnine yer veriliyor olması, sınıf içerisinde dinleme eğitime zaman ayrılması noktasında oldukça önemlidir (Doğan, 2019). Ancak ders kitaplarında nicelik olarak fazla olan dinleme etkinliklerinin nitelik olarak istenen düzeyde olmadığı da söylenmektedir (Kaya ve Çiftçi, 2020). Bununla birlikte dinleme becerisinin geliştirilmesi bakımından hazırlanan etkinliklerin tür, içerik veya çeşitlilik açısından niteliği öğrenme sürecindeki başarıyı da doğrudan etkileyecek temel bir unsurdur (Kardaş ve Harre, 2015). Ders kitaplarında dinleme/izleme metinleri kapsamında çeşitli etkinliklere yer verilmesi bu becerinin eğitime katkı sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu yolla öğrencilerin işitsel, görsel unsurlar yardımı ile dinleme becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ve etkinliklerin öğrencilerin dinleme becerisini de geliştirici nitelikte olması beklenmektedir. Bu nedenle Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerini incelemenin önemli olduğu düşünülmektedir.

Ders kitabı değerlendirmeleri, titiz çalışmalar sonucunda oluşturulan ders kitaplarının daha çok geliştirilmesine hizmet etmektedir (Ahmed vd., 2015). Literatür incelendiğinde Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerine yönelik alan yazında bazı çalışmaların var olduğu tespit edilmiştir. İlköğretim 8. sınıf Türkçe dersi öğretmen kılavuz kitabındaki dinleme metinlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Gündoğdu, 2011); dinleme türlerinin ortaokul Türkçe çalışma kitaplarında bulunan dinleme etkinliklerinde hangi sınıf düzeyinde ne oranda kullanıldığı (Lüle Mert, 2013); ortaokul Türkçe ders kitaplarının dinleme etkinliklerinin güncelleştirilmiş Bloom Sınıflaması'na göre tasnifi (Savaş, 2014); ortaokul (5-8) Türkçe kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kaya, 2015); 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan dinleme etkinliklerindeki kelime öğretim yöntemleri (Fidan, 2019); Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin çeşitli yönlerden incelenmesi (Çiftçi, 2023) üzerine yapılmış çalışmalar bunlardan bazılarıdır. Dinleme/izleme metnindeki etkinliklerin dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrasına yönelik analizini kapsayan ise bir çalışma mevcuttur (Keray Dinçel, 2019). Dinleme/izleme sürecini aşamaları dikkate alarak yapılandırmanın dinlediğini anlamayı olumlu yönde etkileyeceği kabulünden hareketle bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde yer alan etkinlikleri dinleme süreçleri ve kazanımları kapsamında incelemek amaçlanmıştır. Bu genel amaçtan yola çıkılarak aşağıdaki alt amaçlar belirlenmiştir:

1. Ortaokul (5, 6, 7 ve 8) Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinleri dinleme öncesi etkinlikler bakımından nasıl bir görünüm sergilemektedir?
2. Ortaokul (5, 6, 7 ve 8) Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinleri dinleme sırası etkinlikler bakımından nasıl bir görünüm sergilemektedir?
3. Ortaokul (5, 6, 7 ve 8) Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinleri dinleme sonrası etkinlikler bakımından nasıl bir görünüm sergilemektedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma veri toplama yöntemi olarak gözlem, görüşme, doküman analizi tercih edildiği; algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir şekilde sunulmasına ilişkin nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmanın özellikleri arasında olay ve olguları yakından izleme, derinlemesine betimleme yapma, yorumlama, örüntüleri ortaya çıkarma, gerçeklik oluşturma, kuram ve denence ile son bulma gibi nitelikleri saymak mümkündür (Balci, 2016). Araştırma sürecinden önce elde mevcut olan herhangi bir şey doküman olarak adlandırılmaktadır. Yaygın dokümanlar; resmî kayıtlar, mektuplar, gazeteler, şiirler, şarkılar, tarihsel dokümanlar, günlükler gibi belgelerdir (Merriam, 2018). Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkındaki bilgileri kapsayan yazılı veya görsellerin toplanarak analiz edilmesine dayanmaktadır (Sönmez ve Alacapınar, 2018). Bu doğrultuda 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme metinlerine yönelik etkinlikler incelenmiştir.

2.2. Çalışma Materyali

Çalışmada 2023-2024 eğitim öğretim yılında ortaokul düzeyinde kullanılan Türkçe ders kitapları çalışma materyali olarak belirlenmiştir. İncelenen kitaplara yönelik bilgilere aşağıda yer verilmiştir:

Tablo 1. Çalışma materyallerine yönelik genel bilgiler

Kitap Adı	Yazar/Yazarlar	Editör	Yayınevi
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı	Beşir SEVİM	Buket TAŞ	KOZA
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6 Ders Kitabı	Deniz YAVUZ Gökmen KAHRAMAN	-	ANKA KUŞU
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı	Nihat ERDAL	-	DÖRTEL
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı	Selahattin SAYGI	Ayşe KILIÇARSLAN	FERMAN

2.3. Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sürecinde birinci elden kaynaklara ulaşmak amacıyla öncelikle Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerinden 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarına ulaşılmıştır. İncelemeler neticesinde 5. sınıfa yönelik 1 adet, 6. sınıfa yönelik Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Yayınları ve Anka Kuşu Yayınevi tarafından hazırlanan 2 adet, 7. sınıfa yönelik Dörtel Yayıncılık tarafından hazırlanan 1 adet, 8. sınıf düzeyine yönelik ise MEB ve Ferman Yayıncılık tarafından hazırlanan 2 adet Türkçe ders kitabı olduğu görülmüştür. Çalışmada her sınıf düzeyinden bir ders kitabını incelemek amaçlanmıştır. 2 sınıf düzeyinde (5 ve 7) MEB yayınlarına ait ders kitabı olmadığı için MEB'e ait olan kitaplar kapsam dışında bırakılmış, bütün sınıf düzeylerinde yalnızca özel yayınevlerine ait olan kitaplar inceleme materyali olarak seçilmiştir. Seçilen kitaplar EBA üzerinden indirilmiştir. Her kitapta 8 tema olduğu ve her temada

bir dinleme/izleme metni yer aldığı belirlenmiştir. Dolayısıyla çalışma kapsamında toplamda 32 dinleme/izleme metnine yönelik etkinlikler incelenmiştir.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışmada veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Sosyal bilimler alanında sıklıkla kullanılan önemli analiz tekniklerinden biri olan içerik analizi, belirli kurallar çerçevesindeki kodlamalar ile bir metnin bazı sözcük veya sözcük gruplarının daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sitematik bir teknik biçiminde tanımlanmaktadır. İçerik analizi, metin veya metinlerdeki belirli kelimelerin ya da kavramların varlığını tespit etmeyi amaçlar (Büyüköztürk vd., 2016). İçerik analizinde tema ve kodlar okunur, ardından tema ve kodlar arasındaki kalıpları tespit etmek amacıyla daha sistemli bir okuma yapılır (Balcı, 2016). Böylelikle içerik analizi kapsamında objektif bir çıkarım yapma hedeflenir.

Öncelikle inceleme değişkenlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Alan yazın incelemesi sonucunda Keray Dinçel (2019) tarafından Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin incelendiği bir çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma doğrultusunda inceleme değişkenleri tespit edilmiş ve dinleme metinlerine yönelik etkinliklerin dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası şeklinde sınıflandırılmasına karar verilmiştir. Tespit edilen inceleme değişkenleri kapsamında toplam 32 dinleme/izleme metnine yönelik etkinlikler detaylı bir biçimde incelenmiş, elde edilen veriler belirli temalar ve kategoriler altında gruplandırılmış, frekans değerleri tespit edilmiş ve sonuçlar tablo hâline getirilmiştir. Nitel çalışmalarda güvenilirliği tespit etmek de oldukça önemlidir. Dolayısıyla kodlayıcı güvenilirliği kapsamında veriler araştırmacı tarafından iki defa, 4 hafta ara ile kodlanmıştır. Bu sebeple güvenilirliği sağlamak adına $Güvenirlilik = \frac{Toplam\ Görüş\ Birliği}{Toplam\ Görüş\ Birliği + Görüş\ Ayrılığı} \times 100$ şeklindeki formül kullanılmıştır. Nitel çalışmalarda güvenirliliğin sağlanması için kodlayıcılar arasındaki uyumun %90 ve üzeri olması gerekmektedir (Miles ve Huberman, 2016). Uygulama sonucunda $(365/365 + 15 \times 100)$ %96 güvenirlilik katsayısına ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular tablolaştırılmış ve her tablo altında açıklamalara yer verilmiştir.

3. Bulgular

3.1. Birinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu başlık altında dinleme öncesine yönelik hazırlanmış sorular birtakım kategoriler etrafında sınıflandırılmış ve tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 2. Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Öncesine Yönelik Etkinlikler

Dinleme Öncesi	5	6	7	8
Bir konu hakkındaki düşüncesini paylaşma	2	4	1	3
Bir konu ile ilgili kendi yaşamına yönelik soru sorma	7	1	6	1
Bir durum karşısında neler hissedeceğini sorma	1	-	-	1
Bir konu ile ilgili bildiklerini sorma	3	5	5	1
Bir ifadeden ne anladığını sorma (Atasözü, özdeyiş vb.)	1	1	-	1
Metnin başlığı/ görselinden hareketle konuyu tahmin etme	4	7	-	-
Görsellerden hareketle metnin türünü tahmin etme	-	1	-	-
Sözcüklerin çağrışımlarını sorma	-	-	1	-
Bir konu ile ilgili örnek metin sorma (Anı, hikâye, atasözü, özdeyiş vb.)	-	-	3	-
Bir konu hakkında çıkarımlarda bulunma	-	-	2	-
Bir konu hakkındaki araştırmasını paylaşma	-	1	-	1
Kişisel özelliklerini sorma	-	1	-	-

Gözlemlerini paylaşma	-	1	-	-
TOPLAM	15	22	18	8

Dinleme öncesi etkinliklerde konuya hazırlık niteliğinde 1-3 aralığında öğrencileri düşünmeye yönlendirecek sorular sorulduğu tespit edilmiştir. Tablo incelendiğinde dinleme öncesine yönelik en fazla sorunun 6. sınıf (22) kitabında olduğu görülmektedir. 8. sınıf ders kitabında (8) ise bu sayı oldukça düşüktür. Ders kitaplarında dinleme öncesinde en çok bir konu ile ilgili kendi yaşamına yönelik soruların sorulduğu, bir konu ile ilgili neler bildiklerinin sorgulandığı, bir konu hakkında öğrencilerin neler düşündüğünün belirlenmeye çalışıldığı, metnin başlığı ve görselinden hareketle tahminler yapılmasının istendiği saptanmıştır. Nadiren de öğrencilere atasözü, özdeyiş gibi bir ifadeden ne anladıkları, bir durum karşısında neler hissedeceği, bazı sözcüklerin çağrışımlarının ne olduğu sorulmuş; yine bir konu hakkındaki araştırmasını arkadaşları ile paylaşmasının istendiği belirlenmiştir.

Bir konu hakkındaki düşüncesini paylaşma koduna yönelik bazı soru örnekleri şu şekildedir: “Öğretmenlik mesleği bir toplum için neden önemlidir? (5. sınıf)”, “Dostluk kavramı sizin için ne ifade eder? İnsanlar neden dostluk kurmaya ihtiyaç duyar? (8. sınıf)”

Bir konu ile ilgili bildiklerini sorma koduna yönelik bazı soru cümleleri şu şekildedir: “Tanıdığınız millî sporcular, sporun hangi dalında başarılı olmuştur? Ata sporlarımız hangileridir? Bunların nasıl oynandığını sınıfta açıklayınız. (7. sınıf)”, “Kurtuluş Savaşı’nda milletimiz düşman işgali karşısında neler yapmıştır? (5. sınıf)”. Metnin başlığı ve görselinden hareketle tahminler yapma koduna ilişkin sorular ise “Metni dinlemeye başlamadan önce metnin başlığından ve metinle ilgili görsellerden faydalanarak metnin konusunu tahmin ediniz. (5. sınıf)” şeklindedir.

3.2. İkinci Alt Amaca İlişkin Bulgular

Bu başlık altında dinleme sırasında yapılmasına yönelik oluşturulan etkinliklerin analizine yer verilmiştir. Dinleme sırasında yönelik olarak hazırlanan etkinliklerin çoğunlukla dinleme stratejilerini kullanma kazanımına dönük olduğu dolayısıyla dinleme sırasında özellikle dinleme yöntemlerinin vurgulandığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlar tablo hâline getirilmiştir.

Tablo 3. Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Sırasına Yönelik Etkinlikler

Yöntemler	Etkinlik	5	6	7	8
Ayrırt Edici Dinleme	Şiiri vurgu ve tonlamaya dikkat ederek dinleme	2	-	-	-
Katılımsız Dinleme	Dikkatini vererek/sessizce dinleme	1	1	1	-
	Sözlü olmayan mesajları kavrama	-	-	1	-
Not Alma	Önemli kısımları tespit etme	3	-	2	1
	Anlamı bilinmeyen sözcükleri not alma	1	4	1	-
	Metinde geçen atasözlerini yazma	-	-	-	1
	Boşlukları doldurma	-	1	-	-
Tahmin Etme	Olayların gelişimini ve sonucunu tahmin ederek dinleme	-	1	3	1
Katılımlı Dinleme	Özet yapma	-	-	1	-
Grup Hâlinde Dinleme	Grupların metnin bir yönünü takip etmesi	1	-	-	-
	Boşlukları doldurma	-	1	-	-
Seçici Dinleme	Kelime gruplarını/Söz sanatlarını tespit etme	1	-	-	-
	Gelenek-göreneklere yönelik bilgileri tespit etme	1	-	-	-

Empati Kurma	Empati kurarak dinleme	-	-	3	2
Yaratıcı Dinleme	Yeni hayaller ve fikirler üretme	-	-	-	2
Eleştirel Dinleme	Konuyu tarafsız bir bakış açısı ile değerlendirme	-	-	-	1
Toplam		9	8	12	8

Tablo incelendiğinde tespit edilen kategorilerin ayırt edici dinleme, katılımsız dinleme, not alma, tahmin etme, katılımlı dinleme, grup hâlinde dinleme, seçici dinleme, empati kurma, yaratıcı dinleme, eleştirel dinleme şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ders kitaplarında en fazla tercih edilen yöntemin not alarak dinleme yöntemi olduğu tespit edilmiştir. Ardından en fazla kullanılan dinleme yöntemlerinin tahmin etme ve empati kurma olduğu saptanmıştır. Dinleme sırasında kullanılan yöntemlerin de en fazla 7. sınıf (12) ders kitabında olduğu görölmüştür. Sınıf düzeylerine göre tablo incelendiğinde ise genel olarak yöntemlerin birbirine yakın sayıda olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitaplarında dinleme sırasında not alma yöntemine yönelik olarak “Metni not alarak dinleyiniz. Bu amaçla dinleme sırasında anlamını bilmediğiniz kelimeleri ikinci etkinlikteki kutulara not ediniz. (6. sınıf)”, “Metni dinlerken önemli bulduğunuz yerleri defterinize not ediniz. (5. sınıf)” şeklinde etkinlikler olduğu belirlenmiştir.

Yine empati kurma yöntemine yönelik olarak “Metni anlatıcının yerine kendinizi koyarak, neler hissettiğini ve düşüncelerini anlamaya çalışarak empati kurma yöntemiyle dinleyiniz. (8. sınıf)”, “Metni empati kurarak dinleyiniz. (7. sınıf)” şeklinde etkinlikler olduğu tespit edilmiştir. Tahmin etme yöntemine yönelik olarak “Dinlemeyi durdurup metnin gelişimi ve sonucu hakkında tahminde bulununuz. Tahminlerinizi sınıfta paylaşınız. Sonra metni dinlemeye devam ediniz. (7. sınıf)” şeklinde etkinlikler olduğu belirlenmiştir.

3.3. Üçüncü Alt Amaca İlişkin Bulgular

Dinleme sonrasındaki etkinliklerin ise kazanımlarla olan ilişkisi göz önünde bulundurulmuş ve her bir etkinlik dinleme/izleme, okuma, konuşma ve yazma kazanımlarına göre sınıflandırılmıştır. Elde edilen sonuçlar tablo hâlinde sunulmuştur:

Tablo 4. Türkçe Ders Kitaplarındaki Dinleme Sonrasına Yönelik Etkinlikler

Kazanım	Etkinlik	5	6	7	8
Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen, bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder.	Anlamlarından hareketle sözcükleri bulmacaya yerleştirme	2	-	-	-
	Kelimeleri bulmacada tespit etme	1	-	-	-
	Kelime veya kelime gruplarını cümle içinde kullanma	2	5	2	8
	Kelime veya kelime gruplarını anlamları ile eşeştirme	2	-	2	-
	Harfleri karışık verilen kelimeleri bulma	-	1	-	-
	Sözlüklerden anlam kontrol etme	6	7	5	8
Dinlediklerinin/ izlediklerinin konusunu belirler.	Sözlük oluşturma	4	3	-	8
	Konuyu yazma	8	3	3	7
Dinlediklerinin/ izlediklerinin/ konusunu belirler.	Ana fikri yazma	5	2	2	6

izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu tespit eder.	Ana duyguyu yazma	3	2	2	1
Dinlediklerini/izlediklerini özetler.	Metni özetleme	2	3	1	2
Dinlediklerine/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.	Metinle ilgili soruları cevaplama	8	8	5	7
Dinlediklerine/izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir.	Metne farklı başlık/başlıklar bulma	1	1	3	2
	Metne farklı özellikte başlıklar bulma	1	-	-	-
	Metne verdiği başlığın nedenini yazma	5	-	-	-
Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır.	Hikâye edici metinleri canlandırma	1	1	2	2
Dinlediklerinde/izlediklerinde başvurulan düşünceyi geliştirme yollarını tespit eder.	Metindeki düşünceyi geliştirme yollarını yazma	-	-	3	1
Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.	Metnin tutarlılığını değerlendirme	-	-	1	1
	İçerik/dil ve anlatım yönünden değerlendirme	-	1	1	-
	Anahtar sözcükleri bulma	-	-	1	-
Dinledikleri/izledikleri ile ilgili görüşlerini bildirir.	Şiirle ilgili görüşlerini paylaşma	-	-	2	-
Okuma		-	-	-	-
Deyim ve atasözlerinin metne katkısını belirler.	Deyimlerin anlamlarını eşleştirme	1	-	-	-
Metindeki söz sanatlarını tespit eder.	Metindeki benzetme söz sanatlarını yazma	1	1	-	-
Metin türlerini ayırt eder.	Metindeki hikâye edici unsurları yazma	1	-	-	-
	Metnin özelliklerini yazma	-	-	1	-
Metni yorumlar.	Metinle ilgili kendi bakış açısını ifade etme	4	1	-	-
	Yazarın bakış açısını değerlendirme	1	-	-	-
Metindeki hikâye unsurlarını belirler.	Olay, şahıs, yer, zaman gibi unsurları yazma	1	-	-	-
Metin türlerini	Dörtlükleri uyak bakımından inceleme	-	1	-	-
Medya metinlerini	Videonun içeriğini değerlendirme	-	1	-	-
Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantı ifadelerinin anlama olan	Bağlaçları anlamları ile eşleştirme	-	1	-	-

katkısını değerlendirir.					
Metindeki anlatım bozukluklarını belirler.	Örnek cümleleri inceleme	-	-	-	1
Medya metinlerini analiz eder.	Metnin oluşturma amacını belirleme	-	-	-	1
Metinle ilgili sorular sorar.	Metne yönelik soru hazırlama	-	-	-	2
Basit, birleşik, türemiş kelimeleri ayırt eder.	Kelimelerin yapısını belirleme	-	2	-	-
Çekim eklerinin işlevlerini ayırt eder.	Fiil çekim eklerini belirleme	-	-	2	-
Fiillerin anlam özelliklerini fark eder.	İş, oluş, durum fiilleri tespit etme	-	-	2	-
Okudukları ile ilgili çıkarımlarda bulunur.	Cümleleri neden-sonuç ve amaç-sonuç anlamı verecek şekilde tamamlama	-	-	1	-
	Öznel ve nesnel yargıları ayırt etme	-	1	-	-
	Doğru-yanlış tablo doldurma	-	1	-	-
Okuduğu metindeki kahramanların özelliklerini karşılaştırır.	Kış ve ilkyazı karşılaştırma	-	-	1	-
Zarfların metnin anlamına olan	Zarfları tespit etme	-	-	1	-
Görsellerle ilgili	Görselde verilen mesajı açıklama	-	2	1	-
Konuşma					
Hazırlıksız konuşma yapar.	Bir konu hakkında konuşma	2	-	-	-
Hazırlıklı konuşma yapar.	Panel, sempozyum, açık oturum, sunum yapma	-	1	2	3
Konuşma stratejilerini kullanır.	Güdümlü konuşma	3	-	-	1
	Eleştirel konuşma	-	-	-	1
	İkna edici konuşma	-	-	-	2
	Yaratıcı konuşma	-	-	-	1
Yazma					
Şiir yazar.	Şiiri tamamlama	-	-	1	-
	Özdeyişten/sözcüklerden hareketle şiir yazma	-	1	1	-
	Hayallerinden hareketle hikâye ederek yazma	1	-	-	-
Hikâye edici metin yazar.	Dinlediği metnin konusundan hareketle hikâye yazma	-	1	-	3
	Bir kişinin hikâyesini yazma	1	-	-	-
	Fabl yazma	-	-	1	-
Bilgilendirici metin yazar.	Kendi yaşamına dair bilgilendirici metin yazma	1	-	-	-
	Bir konu ile ilgili bilgilendirici metin yazma	1	1	1	-
	Bir özdeyişten/görselden/dinlediklerinden hareketle yazma	-	4	-	-

	Metnin konusundan hareketle yazma	-	-	-	2
	Duyulardan hareketle yazma	1	1	-	1
Yazma stratejilerini kullanır.	Empati kurarak yazma	1	-	-	-
	Metnin devamını yazma	1	-	1	-
	Kelime ve kavram havuzundan seçerek yazma	-	1	-	-
Kısa metinler yazar.	Düşünce yazısı yazma	-	-	1	-
	Haber metni yazma	-	-	-	1
	Günlük/anı/dilekçe yazma	-	1	2	1
Büyük harfleri ve noktalama işaretlerini uygun yerlerde kullanır.	Kısa çizgi ile ilgili etkinliği tamamlama	1	-	-	-
	Köşeli ayraç, uzun çizgi etkinliklerini yapma	1	-	-	-
	Yazım yanlışlarını bulma	1	-	-	-
Cümlelerin	Örnek cümleleri inceleme	-	-	-	1
Cümle türlerini	Kurallı/devrik/eksiltili cümleleri tespit etme	-	-	-	1
Toplam		7	5	5	7

Tablo 4 incelendiğinde dinleme metinlerinde dinlemeye yönelik 10, okumaya yönelik 19, konuşmaya yönelik 3, yazmaya yönelik 8 kazanım etkinliğinin olduğu görülmektedir. Bu dinleme etkinliklerinin de 75'i 5. sınıf, 59'u 6. sınıf, 54'ü 7. sınıf, 77'si 8. sınıf ders kitaplarında yer almaktadır. Görüldüğü üzere kazanımlara göre en fazla dinleme etkinliği 8. sınıf, en az dinleme etkinliği ise 7. sınıf ders kitabında bulunmaktadır.

Dinleme etkinliklerinin en fazla “Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. (66)” kazanımına yönelik olduğu görülmektedir. Bu kazanıma yönelik etkinliklerin “Anlamlarından hareketle sözcükleri bulmacaya yerleştirme”, “Kelime veya kelime gruplarını cümle içinde kullanma”, “Kelime veya kelime gruplarını anlamları ile eşleştirme”, “Sözlüklerden anlam kontrol etme”, “Sözlük oluşturma” şeklinde olduğu saptanmıştır. Bu kazanıma yönelik bazı etkinliklerin “*Dinlediğiniz metindeki anlamını bilmediğiniz kelime ya da kelime gruplarını aşağıya yazınız. Metindeki anlamını bilmediğiniz kelime ya da kelime gruplarının anlamını metnin bağlamından hareketle tahmin ediniz.* (8. sınıf)” ve “*Dinlediğiniz metinden alınan aşağıdaki kelimelerin anlamlarını tahmin ediniz. Ardından kelimeleri anlamlarından hareketle sarmal bulmaca içine yerleştiriniz.* (5.sınıf)” şeklinde olduğu söylenebilir.

Ardından en çok “Dinlediklerine/ izlediklerine yönelik sorulara cevap verir. (28)” kazanımına yönelik dinleme etkinliklerinin olduğu belirlenmiştir. Bu etkinlik türünün genel olarak “*Aşağıdaki soruları dinlediğiniz metne göre cevaplayınız.* (7. sınıf)” şeklinde olduğu, birtakım soruların cevaplanmasına yönelik hazırlandığı belirlenmiştir. Etkinliklerde konu ve ana fikir belirleme kazanımlarının da fazla sayıda olduğu tespit edilmiştir. Bu etkinliğin de genel olarak “*Dinlediğiniz metnin konusunu ve ana fikrini aşağıya yazınız.* (8. sınıf)” şeklinde boşluğu doldurmaya yönelik hazırlandığı görülmüştür.

Yine “Dinlediklerine/ izlediklerine yönelik farklı başlıklar önerir. (13)”, “Bilgilendirici metin yazar. (10)”, “Dinlediklerini/ izlediklerini özetler. (8)”, “Konuşma stratejilerini kullanır. (8)”, “Yazma stratejilerini kullanır. (7)”, “Dinlediği/izlediği hikâye edici metinleri canlandırır. (6)”, “Kısa metinler yazar. (6)”, “Dinlediklerinin/ izlediklerinin içeriğini değerlendirir. (5)” şeklinde daha az sayıda etkinlik olduğu belirlenmiştir. Bu etkinlik örnekleri ise “*Sizce bilginin, ahlaki değerlerin sunulmasında öğretmenler etkili insanlar mıdır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.* (5. sınıf)”, “*Dinlediğiniz metinde anlatılan olaylar tutarlı mıdır? Nedenleriyle birlikte aşağıya yazınız.* (8. sınıf)”, “*Aile içinde*

yaşadığımız bir fedakârlık örneğini anı türünde yazınız. (7. sınıf)'' şeklindedir.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme metinleri kapsamındaki etkinlikleri incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda dinleme/izleme metni etkinlikleri dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalar dikkate alınarak incelenmiş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmada öncelikle dinleme/izleme metinlerindeki dinleme öncesi etkinlikler analiz edilmiştir. Genel olarak bütün dinleme/izleme metinlerinde dinleme öncesinde 1-3 aralığında soru sorulduğu tespit edilmiştir. İncelemeler sonucunda dinleme öncesinde her sınıf düzeyinde öğrencilere en çok bir konu ile ilgili kendi yaşamına yönelik soruların sorulduğu belirlenmiştir. Hemen ardından bir konu ile ilgili neler bildiğinin sorulduğu, metnin başlığı ve görselinden hareketle metne yönelik tahminler yapılmasının istendiği, bir konu hakkındaki düşüncesinin ne olduğunun sorgulandığı görülmüştür. Bazı sınıf düzeylerinde ise nadiren atasözü, özdeyiş gibi bir ifadeden ne anladığının; bir durum karşısında neler hissedeceğinin söylenmesinin istendiği belirlenmiştir. En az sayıda ise gözlem ve araştırma sonuçlarını arkadaşları ile paylaşma; görsellerden hareketle metnin türünü tahmin etme, sözcüklerin çağrışımlarını yazma etkinliklerinin olduğu da tespit edilmiştir. Ayrıca dinleme öncesine yönelik soruların en çok 6. sınıf (22) ders kitabında en az ise 8. sınıf (8) ders kitabında olduğu belirlenmiştir. Görüldüğü üzere dinleme öncesi etkinlikler genel olarak aynı tür etkinlikler etrafında şekillendirilmiştir. Her ne kadar yer yer metnin türünü tahmin etme, sözcüklerin çağrışımlarını yazma gibi farklı etkinliklere bazı sınıf düzeylerinde yer verilse de bunların sayıca azlığı dikkat çekmektedir. Ayrıca 8. sınıf ders kitabındaki dinleme öncesi hazırlık sorularının da oldukça az olduğu dikkat çekmektedir. Dolayısıyla bazı ders kitaplarında dinleme öncesi etkinliklerin hem sayı bakımından yetersiz olması hem de çeşitliliğinin yeterince sağlanamaması dinleme eğitimi bakımından önemli bir eksiklikler.

Literatürde benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar olduğu görülmektedir. Keray Dinçel (2019) tarafından yapılan Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin incelendiği bir çalışmada da dinleme öncesinde en çok konuyla ilgili araştırmasını paylaşma, konuyla ilgili neler bildiğini sorma, bir konuya ilişkin düşüncesini sorma şeklinde soruların olduğu; en az ise bir konu hakkında arkadaşlarıyla tartışma, başlığın çağrışımlarını yazma, kendini başka bir dönemdeki kahramanın yerine koyma şeklinde hazırlık çalışmalarına yer verildiği belirlenmiştir. Dinleme öncesi etkinlikler söz konusu olduğunda bunlar ders kitaplarında motive edici ön dinleme etkinlikleri şeklinde sunulmalıdır (Ahmed vd., 2015). Böylece dinleme öncesi çalışmalar ile öğrencilerin dinlemeye hem fiziksel hem de zihinsel olarak hazırlanması amaçlanmaktadır (Doğan, 2016). Bu doğrultuda dinleme öncesi aşamada zihinsel hazırlık yapma, ön bilgileri harekete geçirme, anahtar kelimelerle çalışma, metnin içeriğini tahmin etme, dinleme amacını belirleme gibi çalışmalarla öğrenciler dinlemeye hazır hâle getirilmektedir (Güneş, 2017). Çünkü dinlemeye geçmeden önce öğrencilerin derse istekli hâle getirilmesinin, ilgi ve dikkatlerinin çekilmesinin, merak duygularının uyandırılmasının, öğrencilere dinleme türü hakkında bazı bilgilerin verilmesinin onların dinlediğini anlama başarılarını olumlu yönde etkileyeceği söylenmektedir (Göçer ve Çaylı, 2019). Öyle ki alan yazında dinleme öncesi etkinliklerin dinlediğini anlama becerisini geliştirdiğini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Barjesteh ve Ghasemina, 2023; Keleş, 2013; Medeni ve Kheirzadeh, 2022; Temur, 2010). Bu sebeple ders kitaplarında hem nicelik hem de nitelik bakımından yeterli düzeyde dinleme öncesi etkinliklerine yer verilmelidir.

Çalışma kapsamında ikinci olarak dinleme sırasına yönelik etkinlikler analiz edilmiştir. Dinleme

sirasına yönelik etkinliklerin not alma, katılımlı dinleme, tahmin etme, ayırt edici dinleme, seçici dinleme, empati kurma, yaratıcı dinleme ve eleştirel dinleme yöntemlerine yönelik olarak hazırlandığı belirlenmiştir. Ders kitaplarında dinleme sırası etkinlikleri en fazla not alarak dinleme yöntemine göre oluşturulmuştur. Ardından empati kurarak dinleme, olayların gelişimi ve sonucunu tahmin ederek dinleme, katılımsız dinleme, seçici dinleme şeklindeki yöntemlerin kullanıldığı belirlenmiştir. Az sayıda ise ayırt edici dinleme, katılımlı dinleme, grup hâlinde dinleme, yaratıcı dinleme ve eleştirel dinleme yöntemi tespit edilmiştir. Dolayısıyla yine dinleme öncesine benzer şekilde dinleme sırası etkinliklerinin birbirini tekrar eden nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Sınıf düzeylerine göre bakıldığında ise dinleme sırası etkinliklerinin en çok 7. sınıf (12) ders kitabında olduğu, diğer sınıf düzeylerindeki dinleme sırası etkinliklerinin de hemen hemen yakın sayıda olduğu belirlenmiştir. Çırak ve Ceran (2021) ile Keray Dinçel (2019) tarafından yapılan çalışmalar da araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir. Bu çalışmalarda da ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde en çok not alma yönteminin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Dinleme pasif bir beceri değil öğrencilerin aktif katılımını gerektiren etkileşimli bir süreçtir. Algılanan mesajın çözümlenmesi için yeterli donanıma sahip olmak gerekmektedir (Bello, 2018). Bir taraftan dinleme bir taraftan da dinlediklerini zihninde yapılandırma adımlarını içeren dinleme sırası aşamasında dinlediklerini anlama, bilgiyi zihinde yapılandırma ve uygulama çalışmaları gerçekleştirilmektedir (Güneş, 2017). Eğitim öğretim ortamlarında verimi arttırmannın, öğrenci merkezli bir ortam yaratmanın araç gereçleri çeşitlendirmekle mümkün olduğu bilinen bir gerçektir. Sürekli aynı veya benzer etkinlikler yapmak zamanla ders ortamlarını sıradan ve sıkıcı bir duruma getirebilir (Erdoğan vd., 2020). Öğrencilerin bireysel farklılıkları dinleme eğitiminde oldukça önemli olduğu için öğrencilerin öğrenme stilleri göz önüne alınarak gerçekleştirilen bir dinleme eğitimi etkin dinleme öğretimini de kolaylaştıracaktır (Mulyadi vd., 2017). Öyle ki kullanılan materyallerin niteliği ve çeşitliliği, eğitim sürecinden elde edilen verimi de doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple eğitimin verimli ve etkili ilerletilebilmesi için olabildiğince çeşitli uygulamadan yararlanmakta fayda vardır (İncekara ve Alver, 2023). Dolayısıyla dinleme sırasındaki etkinliklerin de çeşitli yöntem ve teknikler etrafında şekillendirilmesi dersin verimini arttıracaktır.

Bununla birlikte dinleme sırasında not almanın öğrencilerin hem eğitim kalitesini hem de başarılarını olumlu yönde etkilediği söylenmektedir (Kim, 2019). Ancak öğrencilerin dinleme esnasında sürekli not almaya çalışmaları dinlemeyi olumsuz bir şekilde de etkileyebilir (Epeçan, 2013). Dinleme esnasında sıklıkla not tutmaya yönlendirilen öğrenciler bir süre sonra sadece istenen bilgileri yakalamaya çalışacak, sağlıklı bir dinleme süreci gerçekleştiremeyecek ve dinlemenin asıl amacından kopacaktır. Bu da dinlediğini anlama becerisini olumsuz yönde etkileyecektir. Dolayısıyla derslerin sadece not alma, tahmin etme gibi dinleme yöntem teknikleri ile yürütülmemesi; olabildiğince farklı yöntemlerin kullanılması ile eğitim ortamlarının zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında son olarak dinleme sonrasındaki etkinlikler incelenmiştir. Dinleme sonrası etkinlikler kazanımlarla ilişkili olduğu için bu adımda kazanımlar üzerinde durulmuştur. Dinleme sonrası etkinliklerin en çok söz varlığı ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Çünkü dinleme sonrası etkinliklerde en çok “Dinlediklerinde/ izlediklerinde geçen bilmediği kelimelerin anlamını tahmin eder. (66)” kazanımının öne çıktığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerden bilmedikleri sözcüklerin anlamlarını tahmin etme, TDK’den sözcüklerin anlamını kontrol etme, sözlük oluşturma, bu sözcükleri cümle içinde kullanmalarının istendiği görülmüştür. Ardından en çok tekrar eden etkinlik ise dinlediklerine/izlediklerine yönelik soruların cevaplanmasıdır. Neredeyse bütün metinlerde metne yönelik soruların cevaplanmasının istendiği görülmektedir. Yine dinlediklerinin/izlediklerinin

konusunu ve ana fikrini tespit etmeye yönelik etkinliklerin yoğun olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte dinleme/izleme metinlerinde dinlediklerini/izlediklerini özetleme, canlandırma ve metne farklı başlıklar önerme şeklinde etkinliklerin de bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak genel olarak değerlendirildiğinde dinleme sonrası etkinliklerin belirli ve aynı kazanımlar etrafında şekillendirildiği bazı dinleme/izleme kazanımlarına yönelik ise ders kitaplarında hiçbir etkinliğin bulunmadığı söylenebilir. Bu durum etkinliklerde çeşitliliğin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Öğretim ortamlarını zenginleştirebilmek, bireysel farklılıklara hitap edebilmek adına diğer kazanımlarla ilişkili etkinlik türlerine de ders kitaplarında yer vermeye çalışılmalıdır.

Alanda benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur. İncekara ve Alver (2023) tarafından yapılan çalışmada dinleme kazanımlarının ders kitaplarına çeşitli şekillerde yansıtılmadığı tespit edilmiştir. Metinle ilgili soruları cevaplama, bilmediği sözcüklerin anlamını tahmin etme kazanımlarına yönelik etkinliklerin daha fazla öne çıktığı belirlenmiştir. Süğümlü ve Yüce (2020) tarafından yürütölen bir çalışmada bazı kazanımlara etkinliklerde hiç yer verilmediği, birçok dinleme/izleme metin etkinliğinde kazanımların tam olarak yansıtılmadığı, bazı dinleme/izleme metin etkinliklerinde ise bir veya iki kazanıma yer verildiği dolayısıyla çeşitlilik ve amaca uygunluğun sağlanamadığı tespit edilmiştir. Deniz vd. (2019) tarafından hazırlanan çalışmada da kazanımların hepsine birer defa yer verilmiş olsa da belirli kazanımların daha çok öne çıktığı bu sebeple de Türkçe ders kitaplarının kazanımları öğrenciye yansıtma açısından yetersiz olduğu vurgulanmıştır. Halitoğlu (2021) tarafından yürütölen çalışmada da metinle ilgili soruları cevaplama gibi bazı kazanımların tüm dinleme/izleme metni etkinliklerinde sıklıkla yer aldığı saptanmıştır. Buna karşın bazı kazanımlar ise dinleme/izleme metin etkinliklerinde yer bulmamıştır.

Araştırmalarında benzer sonuçlara ulaşan Uzun vd. (2022) öğrencilerin dinlediklerine yönelik düşünme becerilerinin geliştirilmesi, soruları mantık çerçevesi içerisinde cevaplandırabilmesi, bilmediği kelimelerin anlamlarını öğrenmesi, sözcük hazinelerini zenginleştirmesi ve metnin vermek istediği mesajı kavrayabilmesi açısından söz konusu kazanımların oldukça önemli olduğunun altını çizmişlerdir. Ancak öğrencilerin seviyelerine uygun olacak şekilde diğer kazanımların da nicelik ve nitelik açısından ders kitaplarında yer bulması, öğrencilerle buluşturulması gerekmektedir. Lestari (2021), dil öğrenenlere yönelik yaptığı bir çalışmada dinleme/izleme becerisine yönelik hazırlanan etkinliklerdeki kazanım çeşitliliğinin öğrencinin öğrenmesi üzerinde olumlu anlamda doğrudan etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bundan hareketle çeşitli kazanımların ilgili alanda kullanılması ve uygulanmasıyla, dinleme/izleme becerilerinin gelişimini ve verimini sağlamanın mümkün olacağı düşünülmektedir (İncekara ve Alver, 2023).

Dinleme/izleme metinlerinde diğer metinlerde olduğu gibi konuşma, okuma ve yazmaya yönelik etkinlikler de bulunmaktadır. İncelemeler sonucunda bu etkinliklerin en fazla okuma kazanımları (19) ile ilişkili olduğu sonra sırasıyla yazma (8) ve konuşma kazanımları (3) ile ilişkilendirildiği tespit edilmiştir. Dinleme/izleme metinlerinde okuma kazanımı ile ilgili en çok “Metni yorumlar.” kazanımının öne çıktığı görölmektedir. Bu kapsamda öğrencilerden metinle ilgili kendi bakış açısını veya yazarın bakış açısını değerlendirilmesi istenmektedir. Genel olarak görsellerle ilgili soruları cevaplama, metinlerle ilgili sorular sorma, metindeki söz sanatlarını belirlemeye yönelik etkinliklerin olduğu ve bunların da nadiren ve beklenen bir biçimde sınıf düzeylerine göre kitaplarda yer bulduğu belirlenmiştir.

Dinleme/izleme metinlerine yönelik etkinliklerde üçüncü sırada yazma kazanımları ile ilişkili etkinlikler vardır. Bu etkinliklerin en çok “Bilgilendirici metin yazar.” kazanımı ile ilişkilendirildiği; yazma

stratejilerini kullanarak yazma, hikâye edici metinler yazma, şiir yazma, kısa metinler yazma gibi kazanımların ise nadiren kullanıldığı belirlenmiştir. Yine sınıf düzeyleri sebebiyle cümlenin öğelerini ve cümle türlerini ayırt etme, noktalama işaretlerine dikkat etme gibi az sayıda etkinlik olduğu belirlenmiştir. Son sırada ise konuşma kazanımları ile ilişkili etkinlikler vardır. Bu etkinliklerin en çok “Konuşma stratejilerini kullanır.” kazanımına yönelik olduğu, ardından da sırasıyla hazırlıklı ve hazırlıksız konuşma yapmaya yönelik etkinliklerin olduğu görülmüştür.

Genel olarak değerlendirildiğinde ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinde 5-9 aralığında etkinlik olduğu belirlenmiştir. Ancak etkinliklerin dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalar göz önünde bulundurulduğunda çoğunlukla benzer etkinlik türleri etrafında şekillendiği görülmektedir. Bu aşamalar arasında en az etkinlik sayısının ise dinleme sırasına ait olduğu belirlenmiştir. Dinleme sırası metni anlamamanın, zihinsel yapılandırmanın olduğu bir adım olduğu için bu aşamanın üzerinde önemle durulması gerekmektedir. Yine dinleme sonrası etkinliklerde her kazanımın işlenmediği tespit edilmiştir. Belirli birtakım kazanımlara yoğunlaşmak yerine bütün dinleme kazanımları ile ilgili etkinliklere ders kitaplarında yer verilmesi uygulamaları çeşitlendirecek dolayısıyla dinleme başarısını da arttıracaktır. Bu çalışmada dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalarda genellikle belirli etkinlik türlerinin öne çıktığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla ders kitabı yazarlarının dinleme/izleme metni etkinliklerini çeşitlendirmesi önerilmektedir. Son olarak dinleme/izleme metni etkinlikleri dinlemenin aşamaları göz önünde bulundurularak analiz edilmiştir. Farklı araştırmacılar metin türleri, etkinlik türleri gibi farklı inceleme boyutları ile dinleme/izleme metinlerini inceleyebilir.

Kaynakça

- Ahmed, M., Yaqoob, H. ve Yaqoob, M. (2014). Evaluation of listening skill of ELT textbook at secondary school level. *Advances in Language and Literary Studies*, 6(3), 225-229.
- Aytan, T. (2019). Dinleme eğitimi. H. Kavruk ve H. Kurnaz (Ed.), *Türkçe öğretimi içinde* (s. 111-130). Nobel Yayıncılık.
- Balcı, A. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem, teknik ve ilkeler*. Pegem Akademi.
- Barjesteh, H. ve Ghasemina, M. (2023). Effect of pre-listening task types on the development of EFL learners' listening comprehension ability. *International Journal of Listening*, 37(2), 156-170.
- Bello, A. A. (2018). Curriculum implementation: strategies for mounting listening skills among junior secondary school students. *Journal of Pedagogical Research*, 2(1), 63-77.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çeçen, M. A. ve Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 173, 39-49.
- Çırak, F. ve Ceran, D. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarının dinleme/izleme yöntemi ve teknik açıdan incelenmesi. *Çukurova Araştırmaları*, 7(1), 134-144.
- Çiftçi, M. (2023). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme metinlerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Aydın Üniversitesi.
- Danh, L. T. ve Quan, N. H. (2021). Vietnamese university EFL teachers' reported and classroom practices in teaching listening. *International Journal of Science and Management Studies*, 4(5), 10-26. <https://doi.org/10.51386/25815946/ijms-v4i5p102>
- Datta, S. ve Roy, S. (2024). Challenges of teaching English listening skills at the primary level in Bangladesh. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 12(1), 3-12.
- Deniz, K., Tarakçı, R. ve Karagöl, E. (2019). Dinleme/izleme kazanımları açısından ortaokul Türkçe ders kitapları. *Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 18-32.
- Doğan, Y. (2016). *Dinleme eğitimi*. Pegem Akademi.
- Doğan, Y. (2019). Dinleme eğitimi: kuram, uygulama, ölçme ve değerlendirme. A. Güzel ve H. Karatay (Ed.), *Türkçe öğretimi el kitabı içinde* (s. 149-175). Pegem Akademi.
- Doğan, Y. (2019). Dinleme/izleme becerisi ile Türkçe dersi öğretim programı'nda bu becerinin geliştirilmesi için önerilen yöntemlere yönelik bir analiz. *Millî Eğitim*, 48(Özel Sayı), 31-56.
- Doğan, Y. (2020). Dinleme/izleme eğitimi ile ilgili temel kavramlar. H. Karatay (Ed.), *Dil eğitiminin temel kavramları içinde* (s. 101-117), ASOS Yayınları.
- Emiroğlu, S. (2021). Dinleme becerisinin dilsel yönü. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 259-282. [10.29000/rumelide.995299](https://doi.org/10.29000/rumelide.995299)
- Epçaçan, C. (2013). Temel bir dil becerisi olarak dinleme ve dinleme eğitimi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, (11), 331-352.
- Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. DÖRTEL Yayıncılık.
- Erdoğmuş, B., Aslan Sürek, D. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2020). Türkçe öğretmenlerinin dinleme yöntem ve tekniklerini kullanma durumları. *International Journal of Language Academy*, 8(3), 480-493.
- Eyüp, B. (2020). Dinleme eğitimi. A. İşcan ve S. Baskın (Ed.), *Türkçe eğitimi içinde* (s. 139-166). Nobel Yayıncılık.
- Fidan, M. (2019). 6. sınıf Türkçe ders kitabındaki dinleme etkinliklerinin kelime öğretim yöntemleri bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 462-472.
- Gilakjani, A. P. ve Ahmadi, S. M. (2011). The effect of text familiarity on Iranian EFL learners' listening

- comprehension. *Journal of Language Teaching and Research*, 2(4), 783-789.
- Göçer, A ve Çaylı, C. (2019). Ortaokul Türkçe derslerinde dinleme becerisinin gelişimine yönelik öğretmen uygulamaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 9(3), 456-476
- Gündoğdu, A. E. (2011). İlköğretim sekizinci sınıf dinleme metinlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic* , 6(1), 1217-1227.
- Güneş, F. (2017). *Türkçe öğretimi yaklaşımlar ve modeller*. Pegem Yayınları.
- Halitoğlu, V. (2021). Türkçe ders kitabı dinleme/izleme metin etkinliklerinin Türkçe dersi öğretim programında yer alan kazanımlarla uyuşma düzeyleri. *Journal of History School*, 55, 4406-4431.
- Hasibuan, M. E. ve Male, H. (2022). Pre-service EFL teachers' perception of using podcasts as a learning media to improve listening skills. *Journal of English Teaching*, 8(2), 300-311.
- İncekara, R. ve Alver, M. (2023). İlkokul ve ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme/izleme metinlerinin tür ve kazanımlara uygunluğunun incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, (29), 504-528.
- Karadüz, A. (2010). Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının dinleme stratejilerinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2(29), 39-55.
- Kardaş, M. N. ve Harre, T. (2015). 6-8. sınıf öğrencilerinin Türkçe dinleme/izleme becerilerinin geliştirmeye yönelik etkinlik önerileri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 266.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Hasırcı, S. (2016). *Türkçe öğretimi*. Anı Yayıncılık.
- Kaya, E. (2015). *Ortaokul (5-8) Türkçe dersi dinleme eğitimi etkinliklerinin öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri açısından incelenmesi: durum çalışması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Kaya, M. ve Çiftçi, Ö. (2020). Teacher and students evaluation of listening text in Turkish textbooks. *International Journal of Education and Literacy Studies*, 8(1), 84-94.
- Keleş, E. (2013). *Dinleme öncesi ve dinleme sonrası verilen soruların 5. sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama beceri düzeyine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.
- Keray Dinçel, B. (2019). Türkçe (5, 6, 7, 8) ders kitaplarında dinleme etkinlikleri. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 7(1), 40-54.
- Kim, J. (2019). The effects of note-taking strategy training on students' notes during academic English listening tests. *English Teaching*, 74(1), 25-48.
- Koç, S. (2009). Sözlü anlatım. S. Odacı (Ed.), *Üniversiteler için dil ve anlatım* içinde (s. 413-513). Palet Yayınları.
- Kurudayıoğlu M. ve Kiraz, B. (2020). Dinleme stratejileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 386-409.
- Lestari, W. I. (2021). Teaching listening and speaking skills online. *Best Practices and Research in ELT Classrooms*, 173-180.
- Lüle Mert, E. (2013). Ortaokul Türkçe çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerde kullanılan dinleme türlerine ilişkin bir inceleme. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 52-73.
- Madani, B. S. ve Shiela, K. (2022). The impact of pre-listening activities on efl learners' listening comprehension. *International Journal of Listening*, 36(1), 53-67.
- Maden, S. ve Durukan, E. (2011). Türkçe öğretmeni adaylarının dinleme stillerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 101-112.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (S. Turan, Çev. Ed.). Nobel Yayınları.
- Miles, M. B. ve Huberman, M. (2016). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: nitel veri analizi*. (S. Akbaba

- Altun ve A. Ersoy, Çev. Ed.). Pegem Akademi.
- Mulyadi, D., Rukmini, D. ve Yuliasri, I. (2017). The analysis of students' listening proficiency viewed from their different learning styles after getting the strategy instructions. *Theory and Practice in Language Studies*, 7(12), 1200-1209.
- Okur, A. ve Beyce, E. (2013). Dinleme becerisinin kültürümüzdeki yeri ve dinleme eğitiminin önemi: Kutadgu Bilig örneği üzerinden. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 1099-1110.
- Öz, M. F. (2011). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Anı Yayıncılık.
- Özcan, Ş. (2021). Dinleme eğitimi. G. Aytas (Ed.), *Türkçe eğitiminde anlama ve anlatma becerileri içinde* (s. 89-97). Akçağ Yayınları.
- Reed, M. ve Jones, T. (2021). Listening in the classroom: teaching students how to listen. *TESOL Press*. <https://eric.ed.gov/?q=listening+activities&id=ED623665>
- Salisbury, J. R. ve Chen, G. (2007). An examination of the relationship between conversational sensitivity and listening styles. *Intercultural Communication Studies*, 16(1), 251-262.
- Savaş, Ö. (2014). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinin güncelleştirilmiş Bloom Sınıflaması'na göre üst düzey bilişsel beceriler açısından değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Saygı, S. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. A. Kılıçarslan (Ed.), Ferman Yayıncılık.
- Sever, S. (2000). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Anı Yayıncılık.
- Sevim, B. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. B. Taş (Ed.), Koza Yayınevi.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2018). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Süğümlü, Ü. ve Yüce, S. (2020). Dinleme/izleme stratejilerine yönelik karşılaştırmalı bir çalışma: program ve ders kitapları. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 202-215.
- Tangkakarn, B. ve Gampper, C. (2020). The effects of reading-while-listening and listening-before-reading-while-listening on listening and vocabulary. *International Journal of Instruction*, 13(3), 789-804. <https://doi.org/10.29333/iji.2020.13353a>
- Temur, T. (2010). Dinleme metinlerinden önce ve sonra sorulan soruların üniversite öğrencilerinin dinlediğini anlama becerisi düzeyine etkisi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (29), 303-319.
- Uzun, O., Aytan, T. ve Ungan, S. (2022). Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme etkinliklerinin Türkçe öğretim programı doğrultusunda incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (13), 366-401.
- Uzuntiryaki, E. ve Boz, Y. (2006). Öğretmen adaylarının ders kitabı kullanımıyla ilgili görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 212-220.
- Yavuz, D. ve Kahraman, G. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Anka Kuşu Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, H. (2013). İletişimin tanımı ve temel bileşenleri. U. Demiray (Ed.), *Etkili iletişim içinde* (s. 1-43). Pegem Akademi.